

географічних назв – топонімів. Є короткі назви з однієї літери, а є такі, що займають аркуш паперу. Є назви з багатою історією, а є прості, як поле. Всі вони різні і всі вони цікаві.

Географічні назви – це своєрідний архів нашої Землі, мова, якою спілкуються географи, літопис, який ми зможемо передати нашим наступним поколінням.

Наука, яка вивчає топоніми, їхнє походження, смислове значення, розвиток, написання та вимову, називається топонімікою (від дав.-гр. „τόπος” – місце і „ὄνομα” – ім'я, назва). Топоніміка виникла на стику географії, історії і лінгвістики. Першими

Ксенія Мішалова

Таємниці географічних назв

На Землі є величезна кількість географічних об'єктів: континентів, населених пунктів, водойм, вершин, долин, гірських хребтів тощо. І всі вони мають свої власні назви. Чи задумувалися ви коли-небудь над тим, чому Америка називається Америкою, що приховує назва півострова Юкатан або яка найдовша географічна назва на планеті Земля? Ні? Тоді у вас є чудова нагода поринути у загадковий світ географічних назв, дізнатися, що вони приховують, хто їх вигадує та створити власну карту унікальних та цікавих

почали досліджувати походження топонімів давні греки. Їх зацікавило, чому моря, річки та долини, міста та острови мають такі чудернацькі назви та що вони означають? Довкола тих назв, походження яких вони не змогли пояснити, виникали легенди, чудернацькі розповіді та фантастичні оповідки, які ми зараз читаємо із захопленням та цікавістю.

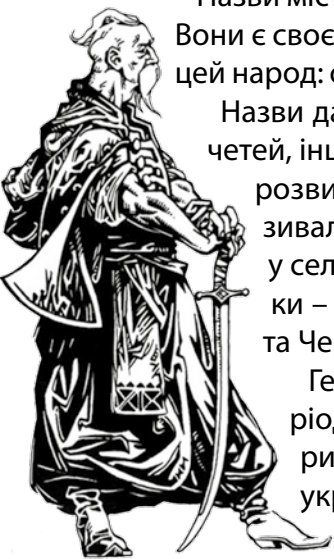
Першими топонімами були слова, що позначали ліси, пустелі, річки і гори. Виникла потреба розрізняти гори, озера та річки, поля і ліси, давати назви поселенням поблизу них. З'явилися Велика гора, Широке поле, Глибока ріка та інші. Назви насе-

лених пунктів, таких як міста і селища, хутори та інші, об'єднані терміном „ойконім”, назви річок, морів, озер та інших водних об'єктів – „гідронім”. До об'єктів рельєфу (це хребти, гори та горби, низовини і височини, ущелини та плато) застосовують термін „оронім”. Деякі топоніми утворилися від назв тварин та рослин: міста Дубно, річки Велика Карасівка тощо.

Географічні назви можуть давати і на честь великих людей. Для прикладу: село Шевченкове (є у 16 областях України і у Воронежській області в Росії), міста Івано-Франківськ та Хмельницький.

Назви міст і сіл, які дає корінне населення, мають особливе значення. Вони є своєрідним доказом, що колись на цій території проживав саме цей народ: смт. Печеніги, села Деревляни, Поляни, місто Ківерці та інші.

Назви давалися на честь релігійних свят та храмів, церков або мечетей, інших особливих, значущих для людей об'єктів на території. З розвитком натурального господарства і ремісництва селища називали за родом діяльності: Ковалі, Бондарі, Кожум'яки. Якщо ж у селі жили козаки, то селище мало назву Козацьке, якщо кріпаки – Кріпацьке. Згадайся, хто жив у селах Попове, Сотницьке та Ченське?

Географічні назви України мають на собі відбиток різних періодів нашої історії та минулщини. Народи, що населяли територію сучасної України, з доісторичних часів збагачували українську мову власними словами, новими, незвичними для нас топонімами. Основа географічних назв сучасних українських міст у більшості випадків українська, але багато гідронімів має тісний зв'язок з нашими сусідами з Європи чи Азії. Так, назви річок Куни, Турії та Тетерева мають стародавні мовні особливості. А ось Дунай і Дон мають іранські корені, Ірклій, Оріль та Чугмак – тюркські. Дігтярка та Броварка – суто українські назви, які говорять самі за себе.

У наших європейських сусідів – у Франції, Данії, Швеції та Німеччині – трапляються ультракороткі назви з однієї літери. Франція – лідер з таких унікальних назв. Мандрівника здивують тут містечка та річки А, І, О та Ю. Як виникли такі назви? Можливо, так:

- О! Яка гарна місчинка! – вигукнув один француз.
- Тут і оселимося! – підхопив інший.
- То як назвемо наше поселення?
- Нехай буде О.

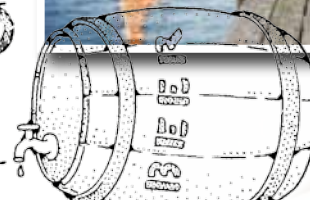
У різних місцях планети частенько трапляються „родинні” назви. В Угорщині є місто, назва якого в перекладі означає „тато”, а в Росії – селище Мама. Річка, що дала місту назву, розливається на Ліву Маму та Праву Маму. Чому саме так назвали річку? Напевно тому, що вона годувала людей, давала їм воду та життя. Ці назви передавали соціально-побутові, вікові або й родинні зв'язки одного поселення з іншим.

На північному заході Малої Азії, у Туреччині ви можете відшукати мис Баба, який виступає в Егейське море і є найзахіднішою точкою Азії. Однак „баба” з арабської – це „батько”, а не бабуся, як ви могли подумати.

„Родинні” назви трапляються і в нас. Наприклад, село Бабушки в Житомирській області, селище Близнюки – в Харківській. Таких назв дуже багато у наших сусідів росіян. Ріки Бабка та Сестра, села Дідівськ та Внуково, острови Брати. Популярні у Росії топоніми Родня (рідня), Мачеха (мачуха) та Соседка (сусідка). У Туреччині та на Північному Кавказі є річки Кум і Кума.

Є назви, які без змін пройшли крізь віки. Можна легко здогадатися, чим частували гостей у селах Мамалига та Пирого.

Назви часто підказують нам особливість цього місця. Але бувають несподіванки. Багатий на нафту острів поблизу Калімантану зі смішною для нас назвою Таракан наче попереджає про сусідство з вусатими тарганами. Насправді назва „таракан” походить від двох слів з мови народу тідунг: „Tarak” – місце зустрічі і „ngakan” – їсти, харчуватися. Назва пов'язана з тим, що острів здавна слугував проміжним пунктом для моряків і торговців, де вони могли і відпочити, і укласти угоду. Ось і думайте, до чого тут таргани! Досліджуючи топоніми, треба уважно вивчати історію.

Деяким населеним пунктам назви придумували неабиякі гумористи. Розглянь карту „Топоніми Росії”. Навмисне не придумаєш! Кумедних назв на карті світу багато. Ось деякі з них.

- Містечко у штаті Аризона, США Why (Чому?). Така назва завдячує транскрипції букви „Y” – місто стоїть на злитті двох широких автомобільних шосе.
- Місто в Канаді в провінції Альберта має назву Head-Smashed-In Buffalo Jump (Голова, розбита під час стрибка бізона). Містечко є частиною культурної спадщини ЮНЕСКО, а його назва походить від давнього способу полювання на дикого бика.
- Місто Kissing (дієслово „цілувати”) у Німеччині.
- Південноафриканське місто Try Again (Спробуй ще).

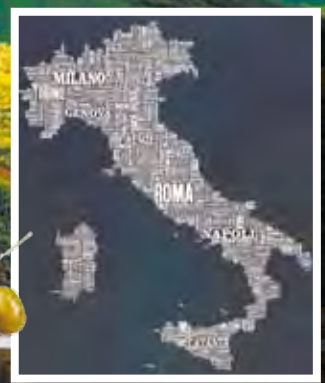
- Містечко Slime (Липуче болото або Слизь). Справжній рай для шанувальників рафтингу.
- Місто Roseberry Topping (Суничний вершечок) в Англії. Воно розташоване на вершині пагорба, звідки відкривається захоплюючий краєвид.
- Містечко на Кайманових островах з назвою Hell (Пекло) – надто містичні і похмурі тут скелі. Поштове відділення міста підзаробляє на тому, що пропонує туристам унікальну послугу: надіслати листівку з пекла. Дивно, що люди на це „клюють”...
- Місто у штаті Пенсильванія King of Prussia (Король Пруссії) назване зовсім не на честь короля, як може здатися на перший погляд. Воно завдячує своєю назвою таверні, побудованій на початку XVIII століття, навколо якої виникли перші поселення.
- Острів Парадайз, назва якого в перекладі означає „рай”, не просто так отримав свою назву. Береги острова омивають води теплого Атлантичного океану, запрошуючи до раю на Землі: пляжі з білим пісочком, дивні птахи та рослини, екзотичні фрукти. Хіба не казка? Хіба не рай?
- В Італії є міста Банк та Фортуна. Ви здивуєтеся, але все допоможе пояснити топоніміка: в одному поселенні жили переважно банкіри, в іншому – мабуть, щасливчики.

Як бачите, народна уява не має меж. Це підтверджує різноманіття географічних назв, їхній колорит. Впродовж усієї історії людства топоніміка відображала не лише зміни на карті, але й події в житті народу, сумні чи веселі. Але хай там як, географічні назви завжди зберігатимуть історію для наступних поколінь. У полум'ї пожеж зникають манускрипти, давні літописи, цілі бібліотеки, паперові архіви. Стираються з пам'яті людей оповіді про минулі часи. Проте єдиним живим свідком історії людства була, є і буде топоніміка – голос з минулого, що промовляє до нас.

У наступному числі журналу ми будемо досліджувати географічні назви Австралії та Океанії. Ти дізнаєшся, що спільного у капітана Томаса Джилберта та Республіки Кірибаті, що означає слово „Тауматауакатангангакоауауотаматеатурипукакапикимаунгахоронукупануенуакитанатаху” та куди поділася Стара Зеландія, якщо тепер є Нова Зеландія.

Нова Зеландія